

Міністерство освіти і науки України
Сумський державний педагогічний університет імені А.С. Макаренка
Управління освіти і науки Сумської обласної державної адміністрації
Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти
Київський університет імені Бориса Грінченка
Центральноукраїнський державний педагогічний університет
імені Володимира Винниченка
Полтавський національний педагогічний університет імені В.Г. Короленка
Лебединський педагогічний коледж імені А.С. Макаренка

ДОШКІЛЬНА І ПОЧАТКОВА ОСВІТА: РЕАЛІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

МАТЕРІАЛИ

*III Всеукраїнської науково-практичної конференції
для студентів, магістрантів та молодих науковців*

У двох частинах

Частина 1

11-12 квітня 2019 року

Суми – 2019

*Друкується згідно з рішенням вченої ради
Навчально-наукового Інституту педагогіки і психології Сумського
державного педагогічного університету імені А.С.Макаренка
(протокол № 7 від 26 лютого 2019 р.)*

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

- Л. В. Пшенична** – кандидат наук з державного управління, професор, перший проректор Сумського державного педагогічного університету імені А.С.Макаренка.
- В. І. Шейко** – доктор біологічних наук, професор, проректор з науково-педагогічної роботи Сумського державного педагогічного університету імені А.С. Макаренка.
- С. М. Кондратюк** – кандидат педагогічних наук, доцент, директор Навчально-наукового Інституту педагогіки і психології Сумського державного педагогічного університету імені А.С.Макаренка.
- А. В. Вертель** – кандидат філософських наук, заступник директора з наукової роботи Навчально-наукового Інституту педагогіки і психології Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка.
- Н. М. Павлуценко** – завідувача кафедри дошкільної і початкової освіти Сумського державного педагогічного університету імені А.С.Макаренка, кандидат педагогічних наук, доцент.
- Л. В. Пушкар** – доцент кафедри дошкільної і початкової освіти Сумського державного педагогічного університету імені А.С.Макаренка, кандидат біологічних наук, доцент.

Д 55 Дошкільна і початкова освіта: реалії та перспективи: збірник студентських наукових статей за матеріалами III Всеукраїнської науково-практичної конференції для студентів, магістрантів та молодих науковців (11-12 квітня 2019 року, м. Суми). У двох частинах – Ч.1. – Суми: СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2019.– 204 с

Збірник містить матеріали студентських наукових статей і доповідей учасників III Всеукраїнської науково-практичної конференції для студентів, аспірантів та молодих науковців «Дошкільна і початкова освіта: реалії та перспективи»

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ № 1

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Надія Аузяк, Ольга Шаповалова ВПЛИВ ДИДАКТИЧНИХ ІГОР НА ФОРМУВАННЯ ЕЛЕМЕНТАРНИХ МАТЕМАТИЧНИХ УЯВЛЕНЬ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ	7
Юлія Білоброва ВИХОВНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ПРЕДМЕТНОГО МАЛЮВАННЯ У ФОРМУВАННІ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ	9
Катерина Богомаз, Наталія Данько ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЕСТЕТИЧНОГО СТАВЛЕННЯ ДИТИНИ ДО ПРИРОДИ.....	14
Ніна Глянцева НАВЧАННЯ МАТЕМАТИКИ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗА СИСТЕМОЮ М. МОНТЕССОРІ	18
Наталія Данілова РОЗУМОВЕ ВИХОВАННЯ СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ ЛІТЕРАТУРНИМИ ТВОРАМИ.....	22
Катерина Драновська РОЛЬ УКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНОЇ ІГРАШКИ У ВИХОВАННІ НАЦІОНАЛЬНИХ ТРАДИЦІЙ В РОДИНІ	24
Євгенія Дядюшка ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ ДОШКІЛЬНИКІВ ЗАСОБАМИ ДИДАКТИЧНИХ ІГОР	29
Катерина Євпалова ЕКОЛОГІЧНЕ ВИХОВАННЯ ДОШКІЛЬНИКІВ ПІД ЧАС ДОСЛІДНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	32
Юлія Жидченко, Ольга Шаповалова ОСОБЛИВОСТІ ЛОГІКО-МАТЕМАТИЧНОГО РОЗВИТКУ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ	36
Алла Зацаренко, Антон Вертель ВПЛИВ БАТЬКІВСЬКОГО АВТОРИТЕТУ НА ВИХОВАННЯ ДИТИНИ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ	39
Зоя Король, Ольга Шаповалова РОЗВИТОК ЧУТТЯ РИТМУ В ПРОЦЕСІ МУЗИЧНОЇ ІМПРОВІЗАЦІЇ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ	43
Яна Кривченко ОРГАНІЗАЦІЯ ІНДИВІДУАЛЬНОГО ПІДХОДУ З ЛОГІКО- МАТЕМАТИЧНОГО РОЗВИТКУ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ	46
Альона Лазаренко ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ ШЛЯХОМ ВИКОРИСТАННЯ КОМП'ЮТЕРНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В УМОВАХ СУЧАСНОГО ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ	50

Альона Сова	
АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕСТЕТИЧНОГО ВИХОВАННЯ У СУЧАСНІЙ ДОШКІЛЬНІЙ ОСВІТІ	55
Ольга Співак	
ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ЕКОЛОГІЧНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ	58
Руслана Степаненко	
СЮЖЕТНО-РОЛЬОВА ГРА ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ	62
Олена Філонова	
ПРОЕКТНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК МЕТОД АКТИВНОГО НАВЧАННЯ У ЗАКЛАДАХ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ	65
Іванна Цабій, Тетяна Пономаренко	
ФОРМУВАННЯ ПОЛІКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ НА ЗАСАДАХ ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИХ КАРТ	69
Ганна Циба	
СПІВПРАЦЯ ТА ФОРМИ ВЗАЄМОДІЇ З БАТЬКАМИ	74
Тетяна Чала, Лариса Пушкар	
СУТІСНІ ТА ЗМІСТОВНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ПОНЯТТЯ «МУЗИКОТЕРАПІЇ»	77
Аліна Шпетна	
СУТІСНІСТЬ І СТРУКТУРА ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ ДОШКІЛЬНИКІВ	81

СЕКЦІЯ № 2

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ

Світлана Балабай	
ФОРМУВАННЯ СТИЛІСТИЧНИХ УМІНЬ В УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ У ПРОЦЕСІ РОБОТИ НАД ТЕКСТАМИ	86
Аліна Балим	
РОЗВИТОК ДІАЛОГІЧНОГО МОВЛЕННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЗАСОБАМИ СЮЖЕТНО-РОЛЬОВИХ ІГОР	90
Анна Білоцерківець	
УЧИТЕЛЬ НУШ: ОСОБЛИВОСТІ ЙОГО ІМІДЖУ	94
Аліна Вакуленко	
ФОРМУВАННЯ КЛЮЧОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ «ВМІННЯ ВЧИТИСЯ» В УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ШЛЯХОМ ВИКОРИСТАННЯ АКТИВНИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ	97
Тетяна Винник	
ОРГАНІЗАЦІЯ СУЧАСНОГО УРОКУ НА ОСНОВІ БІОАДЕКВАТНОЇ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ЗАПОРУКА ЕКОЛОПЗАЦІЇ МИСЛЕННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ	101
Яна Віценя	
ПІДВИЩЕННЯ МОТИВАЦІЇ ДО НАВЧАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ ІКТ	104

Надія Войтенко, Сергій Петренко ФОРМУВАННЯ ЛОГІЧНОГО МИСЛЕННЯ В МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЯК ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА.....	107
Анна Глущенко, Світлана Парфілова ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ.....	111
Марина Горішняк ПЕДАГОГІКА ПАРТНЕРСТВА: ДОСВІД А. С. МАКАРЕНКА ТА СУЧАСНА ШКОЛА.....	115
Ірина Горобець РОЗВИТОК КРЕАТИВНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗА ДОПОМОГОЮ ДИДАКТИЧНОЇ ГРИ.....	118
Ксенія Горпинко ФОРМУВАННЯ РОЗУМОВОЇ КУЛЬТУРИ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У ПОЗАУРОЧНИХ ФОРМАХ РОБОТИ.....	122
Артур Дворнік ФОРМУВАННЯ ОСНОВ МЕДІАГРАМОТНОСТІ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ.....	126
Ганна Довга ПРОБЛЕМА СТАНОВЛЕННЯ МОВНОЇ ОСОБИСТОСТІ МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В УМОВАХ РЕФОРМУВАННЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ.....	130
Юлія Древинська ФОРМУВАННЯ МОВЛЕННЕВО-ТВОРЧИХ УМІНЬ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ.....	132
Мargarита Іванкова РОЗВИТОК КРЕАТИВНОСТІ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ НА УРОКАХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ.....	136
Валерія Кальченко, Наталія Павлущенко ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ГЕНДЕРНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ.....	140
Анастасія Клименко СИСТЕМА СИТУАЦІЙНИХ ВПРАВ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ДІАЛОГІЧНОГО МОВЛЕННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ.....	143
Олена Колесник ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНИХ УМІНЬ В УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ЗАСОБАМИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИХ ІГОР.....	146
Наталія Костира МОРАЛЬНИЙ ПОТЕНЦІАЛ УКРАЇНСЬКОЇ ДИТЯЧОЇ ПЕРІОДИКИ.....	152
Катерина Кривошея СУТНІСТЬ І РОЛЬ ТВОРЧОЇ ГРИ У ФОРМУВАННІ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ.....	155
Марія Линник ЕКОЛОГІЧНЕ ВИХОВАННЯ НА УРОЦІ МАТЕМАТИКИ ЯК ЗАСІБ ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ.....	160

виявлення нових колективних форм навчальної діяльності в розвивальному навчанні й націлений на активізацію творчих можливостей особистості. Розглянемо поняття «метод навчання». «Методами навчання С. Гончаренко називає «упорядковані способи взаємопов'язаної діяльності вчителя й учнів, спрямовані на розв'язання навчально-виховних завдань» [1, с.206].

Метод проектів – це система навчання, гнучка модель організації навчального процесу, орієнтована на творчу самореалізацію особистості, розвиток її можливостей під час створення нового продукту під контролем учителя, шляхом самостійних, колективних, інтерактивних дій учнів й обов'язкових презентацій результатів роботи.

Дослідження науково-педагогічної літератури щодо поняття «метод проектів» свідчить, що це поняття розглядається і як проектна діяльність, і як проектна технологія.

Технологія навчання відрізняється від методики. Поняття «технологія навчання» розуміють як «порядок, логічність і послідовність викладання змісту навчального матеріалу відповідно до поставленої мети; алгоритм спільної діяльності вчителя та учнів на уроці, узгодженість їх дій, яка досягається завдяки раціональному вибору та реалізації сукупності способів і засобів викладання і учіння» [7, с.37].

М. Кларін пише: «Специфіка педагогічної технології полягає в тому, що в ній констатується і здійснюється такий навчальний процес, який повинен гарантувати досягнення поставлених цілей. Основою послідовної орієнтації навчання на цілі є оперативний зворотний зв'язок, який пронизує весь навчальний процес» [4, с.13].

Педагогічна технологія (за В. Монаховим) – це продумана у всіх деталях модель спільної педагогічної діяльності з проектування, організації і проведення навчального процесу з безумовним забезпеченням комфортних умов для учнів та вчителів.

Під проектною технологією (К. Баханов, І. Чечель, В. Сисоєва) розуміють освітню технологію, спрямовану на здобуття учнями знань у тісному зв'язку з реальною життєвою практикою, формування в них специфічних умінь і навичок завдяки системній організації проблемно-орієнтованого навчального пошуку. В.Сисоєва визначає, що метод проектів є однією з педагогічних технологій, яка відображає реалізацію особистісно-орієнтованого підходу в освіті і сприяє формуванню умінь адаптуватися до швидкозмінних умов життя людини постіндустріального суспільства [8].

Основні завдання проектної технології:

- не лише передати дітям знання, а й навчити здобувати ці знання самостійно; уміти застосовувати їх для розв'язання пізнавальних і практичних завдань;
- сприяти дитині в здобутті комунікативних навичок, тобто здатності працювати в різноманітних групах, виконуючи всілякі соціальні ролі;
- розширити коло спілкування дітей, знайомство з іншими культурами, різними поглядами на одну і ту ж проблему;
- прищепити дітям умінь використовувати дослідницькі прийоми: збирати потрібну інформацію, уміти її аналізувати з різних поглядів, висувати гіпотези, уміти робити висновки.

Таким чином, робота над проектом – це творча робота дитини на підставі вільного вибору й з урахуванням її інтересів. Це особливий вид пізнавальної діяльності, спрямований на її результат.

Плануючи цілі проектної діяльності, вихователь має враховувати, чи вони відповідають стандартам освіти, досяжні для дітей певної вікової категорії, конкретні й доступні для виконання дітьми, відповідають вимогам сучасності.

Висновки. На думку як американських, так і вітчизняних педагогів метод проектів можна застосовувати навіть у роботі з малими дітьми, адже вони здатні до праці як такої, що може приносити задоволення і результат. Такою працею є гра, яка привчатиме дошкільника до здійснення поставленої перед собою мети і набуття певних знань і умінь.

Перспектива дослідження. Отже, виникає необхідність пошуку ефективних шляхів впровадження методу проектів у екологічному вихованні дошкільників.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гончаренко С. У. *Український педагогічний словник* / С.У. Гончаренко. – К. : Либідь, 1997. – 376 с.
2. Забродська Л. М. *Інформаційно-методичне забезпечення проектнотехнологічної діяльності вчителя: Науково-методичний посібник* / Л. М. Забродська. – Х. : Основа, 2007. – 208 с.
3. Кантор К. *О промышленном проектировании, дизайне и идее тотального проектирования* / К. Кантор. – М. : Симпозиум, 1971. – 128 с.
4. Кларин М. В. *Педагогическая технология в учебном процессе* / М. Кларин. – М.: Знание, 1989. – №6. – С.13-14.
5. Кильпатрик В.Х. *Метод проектов. Применение целевой установки в педагогическом процессе* / В. Кильпатрик – П. : Блокгауз – Эфрон, 1995. – 43 с.
6. Кудрицький А. В. *Український Радянський Енциклопедичний Словник : в 3-х томах* / А. Кудрицький – К. –1987– 295 с.
7. Островерхова Н. М. *Парадигми управління авторськими закладами освіти* / Н. М. Островерхова – К.: Глобус, 1998. – С.37-39.
8. Сисоєва С. О. *Особистісно-орієнтовані педагогічні технології : метод проектів* / С. Сисоєва // *Дошкільна педагогіка* – 2002. – №1. – С. 73-78.
9. Токаренко Н. М. *Метод проектів як ефективний засіб організації розвивально-пізнавальної активності дітей старшого дошкільного віку. [Електронний ресурс] / Режим доступу : <http://poippo.pl.ua/otmz/krugyj/stol/3.pdf>*

Іванна Цабій,

Тетяна Пономаренко

Педагогічний інститут Київського університету імені Бориса Грінченка

ФОРМУВАННЯ ПОЛІКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ НА ЗАСАДАХ ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИХ КАРТ

У статті визначено актуальність досліджуваної проблеми. Розглянуто особливості формування полікультурної компетентності в старших дошкільників на засадах використання інтелектуальних карт.

Ключові слова: полікультурна компетентність, інтелектуальна карта, структурно-логічна схема, інтеграція.

Постановка проблеми. В контексті входження українського суспільства до спільноти країн світу, Союзу європейських держав виникає нагальна потреба «формуванню в громадян України обізнаність у питаннях, що стосуються країн світу, світових національних культур; особистісне бачення України як розвиненої, цивілізованої держави та її майбутнього в світовій спільноті; ... здатність здійснювати власну діяльність та поведінку на засадах світового соціального досвіду, загальнолюдських цінностей» [12].

Визначення в Базовому компоненті дошкільної освіти [1] необхідності створення сприятливих умов для формування особистісної зрілості дитини, її базових якостей зумовлюється усвідомленням актуальності полікультурної вихованості підростаючого покоління; наданням пріоритету соціально-моральному розвитку особистості; необхідністю формування в дітей цілісної, реалістичної картини світу, основ світогляду. В означеному документі вказується (підрозділ «Люди»; освітня лінія «Дитина в соціумі»), що дитина повинна бути відкрита для контактів з людьми різного віку, статі, національності, соціального статусу.

Водночас на підставі аналізу особливостей та результатів освітньої практики в умовах сучасного закладу дошкільної освіти можна зробити невтішні висновки стосовно недостатнього рівня розвитку в багатьох дітей старшого дошкільного віку полікультурної компетентності, дефіциту «інформації стосовно того, що світова людська спільнота – це родина, в якій кожна країна є особливою, індивідуальною, й, водночас, виступає частиною єдиного загальнолюдського цілого. В єдності необхідно уникати війн, жити в мирі та добробуті, за столом переговорів, а не через збройні сутички, вирішувати суперечки й долати спільні проблеми. ... Жити краще й працювати разом над процвітанням усіх країн світу. Поринати в чарівність світової культури» [12].

Отже, проблема формування полікультурної компетентності в дітей старшого дошкільного віку набула гостроти й актуальності. Об'єктивною умовою становлення означеної компетентності є соціальне замовлення сучасного вітчизняного суспільства на її набуття дітьми в умовах закладу дошкільної освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз теоретичних засад досліджуваної проблеми засвідчує глибокий науковий інтерес до історико-педагогічного аспекту полікультурного виховання в ряді наукових робіт (Н. Побірченко, О. Сухомлинська, В. Федяєва). В теорії педагогіки полікультурне виховання пов'язується з такими напрямками виховання як патріотичне, інтернаціональне, з вихованням культури міжнаціональних відносин (І. Бех, З. Гасанов, О. Джурицький, М. Красовицький, М. Терентій, С. Терно, І. Шоробура) [12]. Окремі питання полікультурного виховання вивчалися такими зарубіжними дослідниками як Д. Бенкс, Ж. Гей, С. Ніето, П. Фрере. Ряд наукових робіт присвячено вивченню різних аспектів проблеми полікультурного виховання в галузі дошкільної освіти (М. Богомолова [3], А. Богуш [4], Н. Гавриш [4, 6, 7], Н. Горобчук [8], Л. Зданевич [9], Н. Котій [10], К. Крутій [10], О. Ліннік [7], Т. Патик [8], Н. Самсонюк [3], Е. Суслова [3], О. Франко [8]). Наукові підходи до здійснення полікультурного виховання в системі дошкільної освіти та проблеми підготовки майбутніх вихователів до здійснення полікультурного

виховання дошкільників досліджувала Л. Зданевич [9].

Таким чином, результати аналізу теорії проблеми формування полікультурної компетентності в дітей старшого дошкільного віку засвідчують наявність наукової бази щодо можливості її подальшого вивчення й вирішення.

Мета статті. Метою статті визначається висвітлення особливостей формування полікультурної компетентності в дітей старшого дошкільного віку на засадах використання інтелектуальних карт.

Виклад основного матеріалу. Результати аналізу ряду наукових робіт (М. Богомолова [3], А. Богуш [4], Н. Гавриш [4, 6, 7], Л. Зданевич [9], К. Крутій [10], Н. Миропольська [11]) дозволили розглядати полікультурну компетентність як здатність здійснювати власну діяльність та поведінку на засадах обізнаності в питаннях, що стосуються країн світу, світових національних культур; орієнтуватись у світі традицій, правил життєдіяльності певних народів, загальнолюдського соціального досвіду.

Аналіз результатів спостереження педагогічної практики в умовах закладу дошкільної освіти свідчить, що в процесі полікультурного виховання педагога сприяє усвідомленню дітьми того, що люди, які проживають на одній території, є народом певної держави. Розширюють уявлення дітей про різні країни планети Земля. Знайомлять із назвою, місцем знаходження, особливостями способу життя людей різних країн, їх мовою, устроєм житла, родом занять, культурою.

Для цього використовуються сприятливі ситуації з реального життя, читання казок різних народів світу, оповідання про відвідування з батьками різних куточків планети, малювання, в процесі якого діти відображають власні враження в рисунках, фільми про мандрівки людей різними країнами світу, що сприяє розширенню уявлень дітей про різноманітність зовнішнього вигляду, способу життя, культури людей, які проживають в різних країнах. Плекаючи інтерес до такої інформації, виховуючи толерантне ставлення до людей різних культур і традицій, педагоги формують уявлення дошкільників про важливість знаходження спільного й особливого, того, що не роз'єднує, а об'єднує людей.

У нашому дослідженні з метою формування досліджуваної компетентності було використано інтелектуальні карти. При цьому ми ґрунтувалися на тому [5], що інтелектуальна карта – це схема, яка візуалізує певну інформацію, це спосіб зображення процесу системного мислення за допомогою структурно-логічних схем радіальної організації. Така карта реалізується у вигляді діаграми, на якій зображені слова, завдання, поняття, пов'язані «гілками», що відходять від центрального поняття або ідеї. В основі цієї техніки лежить принцип «радіального мислення», що відноситься до асоціативних розумових процесів, відправною крапкою або точкою дотику яких є центральний об'єкт.

Слід зазначити, що на засадах використання інтелектуальних карт, як альтернативного наочного способу ефективного відображення вербальної інформації, ученими проводяться аналогії з опорними схемами В. Шаталова, які розглядаються як засіб інтенсифікації навчального процесу, як структурований стислий виклад навчального матеріалу з використанням набору схематичних зображень, певної інформації [2].

Проте у своєму дослідженні ми враховували, що можливості опорних схем В. Шаталова є суттєво обмеженими. Вони не дозволяють відобразити чисельні та різномірні логічні зв'язки між елементами навчального матеріалу. Інтелект-карти ж представляють навчальний матеріал у вигляді структурно-логічних схем, що вже мають розгалужену логічну структуру, в якій використовуються графічні образи, зображення, малюнки й зображувальні засоби (колір, форма, розмір тощо) [2].

Аналіз наукової літератури вказує на наявність розробки в роботах Н. Гавриш методики застосування карт розумових дій як методу навчально-пізнавальної діяльності в освітньому процесі закладу дошкільної освіти. Тож ідеї й напрацювання Н. Гавриш [6] ми визначили основою для розробки й впровадження в нашому дослідженні технології застосування інтелектуальних карт як засобу комплексного формування полікультурної компетентності в дітей старшого дошкільного віку.

В контексті нашого дослідження ми спиралась на положення (Т. Бьюзен, Б. Бьюзен) [5] стосовно того, що з розвитком мозку дитини в неї формуються своєрідні внутрішні інтелект-карти. Одне з перших слів, яке вимовляє дитина, – це слово «мама», й означене слово «мама» – це центр інтелект-карти, оскільки від цього слова (й образу) для дитини, як промені, виходять такі поняття як любов, їжа, тепло, захист тощо. Отже, дитина інстинктивно оперує своєрідними інтелект-картами від моменту народження й далі протягом усього життя, узагальнюючи знання навколо центрів-радіантів у вигляді нескінченних і густо переплетених асоціативних гілок, які стають потім, в зрілому віці тим, що називають багажем знань, інтелектуальним капіталом.

При плануванні змісту освітнього процесу щодо формування полікультурної компетентності старших дошкільників за тематичним принципом використовували такий вид інтелектуальної карти як концептуальна. Така карта розроблялась перед опрацюванням певної теми при визначенні понятійного поля та пізнавального змісту, що передбачались для опрацювання в подальшій спільній діяльності педагога й дітей. Концептуальна карта окреслювала коло тих понять, які асоціативно пов'язувались з ключовим поняттям теми, демонструвала їх взаємозв'язки, торкалася сутності певних понять на доступному дітям рівні. Така структурно-логічна схема допомагала «побачити», відчутти як основну суть певної теми, так і її межі, в яких ця інформація могла бути реалізована. В концептуальній карті закладався й наочно відображався інтегрований зміст теми, яка підлягала опрацюванню [11].

Також важливим аспектом безпосередньої навчально-пізнавальної взаємодії педагога з дітьми було розроблення інтелектуальних карт за активної участі дітей в процесі обговорення та пошуку асоціативних зв'язків.

При цьому ми дотримувалися думки Н. Гавриш стосовно того, що інтелектуальна карта є комбінованим методом навчання, який поєднує пізнавальну, мовленнєву, художньо-продуктивну, навіть рухову чи театралізовану діяльність дітей [7]. Така карта створюється педагогами спільно з дітьми як художній продукт (колаж) упродовж певного часу (від одного заняття до кількох днів) і є ілюстрованою, з написами, картинками, малюнками, фрагментами аплікаційних дитячих робіт тощо. Тож під

кінець тематичного циклу така карта являла собою унаочнене опрацювання теми та своєрідний посібник для узагальнення, обговорення та підведення підсумків. Окрім того, окремі карти ставали наочними посібниками для дітей інших груп при опрацюванні відповідних чи схожих тем. Саме через інтелектуальну карту для дітей унаочнювався інтегрований зміст кожного тематичного циклу та інтегровані взаємозв'язки між його компонентами, що сприяло цілісному формуванню полікультурної компетентності в дітей старшого дошкільного віку.

Висновки і перспективи дослідження. Таким чином, у статті визначено актуальність формування полікультурної компетентності в дітей старшого дошкільного віку. Окреслено теоретичні засади досліджуваної проблеми. Розглянуто особливості формування означеної компетентності на засадах використання інтелектуальних карт в умовах закладу дошкільної освіти. Перспективи подальших розвідок у досліджуваному напрямі полягають в подальшому вивченні різних аспектів проблеми формування полікультурної компетентності в процесі освіти дітей дошкільного віку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Базовий компонент дошкільної освіти (нова редакція) / наук. керів.: А. М. Богуш, дійсний член НАПН України, проф., д-р пед. наук.; авт. кол-в: А. М. Богуш та ін. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://lozdzn9.myl.ru/bazovij_komponent_doshkilnoj_oshviti_ukrajini-nova.pdf
2. Баран Х. В. Характеристика технології складання інтелектуальних карт в освітньому просторі дошкільного навчального закладу / Х. В. Баран // Педагогічні науки: зб. наук. пр. – Херсонський державний університет. – Вип. ІХХ. Том 1. – Херсон, 2016. – С. 131–134.
3. Богомолова М. І. Інтернаціональне виховання дошкільників / М. І. Богомолова. – М.: Просвещение, 1988. – 112 с.
4. Богуш А. М. Методика ознайомлення дітей з довкіллям у дошкільному навчальному: підручник / А. М. Богуш, Н. В. Гаєриш. – Вид. 2-ге. – К.: Видавничий Дім «Слово», 2015. – 408 с.
5. Бьюзен Т. Супермышление / пер. с англ. Е. А. Самсонова / Т. Бьюзен, Б. Бьюзен. – 2-е изд. – Мн.: ООО «Попурри», 2003. – 304 с.
6. Гаєриш Н. В. Інтегровані заняття: методика проведення / Н. В. Гаєриш. – К.: Шкільний світ, 2007. – 128 с.
7. Гаєриш Н. Цікава філософія для дітей: методичний посібник для творчих педагогів і батьків дітей дошкільного й молодшого шкільного віку / Н. Гаєриш, О. Ліннік. – К.: Шкільний світ, 2011. – 128 с.
8. Горобчук Н., Патик Т., Франко О. Виховання дошкільників у полікультурному середовищі. Вихователь-методист дошкільного закладу. – 2014. – №4. – С. 50–61.
9. Зданевич Л. Наукові підходи до здійснення полікультурного виховання дітей в процесі професійної підготовки майбутніх вихователів. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://pbn.nauka.gov.pl/sedno-webapp/getFile/29128>
10. Крутій К. Л. Технологія формування полікультурної особистості (конспекти занять з українського народознавства з дітьми старшого дошкільного віку) / К. Л. Крутій, Н. І. Котій. – Запоріжжя, 2010. – 220 с.
11. Миропольська Н. Є. Полікультурне виховання / Н. Є. Миропольська. – К.: Юрінком Інтер, 2017. – 364 с.
12. Пономаренко Т. О. Формування готовності майбутніх фахівців дошкільної освіти до полікультурного виховання дошкільників / Т. О. Пономаренко // Вісник ГНПУ ім. О. Довженка. Педагогічні науки. Випуск 29. – 2018. – С. 96–103.